

Souhlas x porozumění

Tom Stoppard v jednom rozhovoru pro české vysílání BBC (s Janem Čulíkem, 29.7.04) prohlásil jednu velmi zajímavou, ale také důležitou věc: „Nutně vůbec neexistuje korelace mezi tím, co se spisovateli líbí a co obdivuje, a mezi tím, co sám píše. Mezi tím, na co reaguje, a jeho vlastním dílem.“ Ale tuto Stoppardovu myšlenku musíme dovést dál, dokonce o hodně dál. Sám Stoppard o něco později v témž rozhovoru říká, že spisovatelé nemají rádi škatulky. „Já neanalyzuji své vlastní dílo. Píšu instinktivně. Nemám program.“ Po mé soudu to je určitě z větší části autostylizace, ale o to mi teď nejde. Filosof, hodný toho jména, rozhodně nemůže říci, že píše instinktivně, že nemá program, že neanalyzuje své dílo, své myšlenky, své postupy. Právě naopak: reflexe, a to reflexe ve vysokém stupni kritická, tj. autokritická, náleží k bytostnému určení, k bytostnému závazku každého filosofa. A proto se můžeme nyní s tím malým odvoláním na Stoppardův výrok tázat: existuje nebo neexistuje nutná korelace mezi tím, jak nějaký filosof rozumí druhému filosofovi, který ho zaujal, a jeho vlastním způsobem myšlení? Pochopitelně tu je trochu zavádějící termín „korelace“; spisovatelé a zejména básníci jen málo usilují o pojmovou přesnost, protože jejich cílem je vyvolat určitý dojem. Ve filosofii také nemá rozhodující význam, co se mysliteli líbí, dokonce ani to, co obdivuje; dal jsem přednost jinému, byť neméně neurčitému slovu „zaujetí“. Proto i v tomto případě, kdy šlo o „korelaci“, můžeme dát přednost jinému termínu, kterého ostatně Stoppard také použil, totiž „reagování“. Když je nějaký myslitel vskutku zaujat jiným myslitelem, takže se jím rozhodne důkladněji zabývat, znamená to, že tím eo ipso na tohoto druhého myslitele reaguje. Naše otázka tedy bude znít: znamená to pak nutně, že je jeho vlastní myšlení blízké myšlení toho druhého filosofa? A posuňme to ještě o kousek dál: znamená to, že je pak myšlením toho druhého ovlivněn v tom smyslu, že se mu ve své vlastním myšlení přibližuje nebo dokonce připodobňuje? Myslím, že je už teď každému zjevné, kam tím vyostřením problému mířím: kdyby porozumění druhému nutně znamenalo, že s ním začneme souhlasit, bylo by asi v zájmu zachování vlastní osobitosti a svébytnosti prostě nikoho nečíst a neposlouchat, o žádné porozumění se nepokoušet. A přece zkušenost jednoznačně říká, že právě porozumění s těmi druhými sami rosteme, přesněji: že tím můžeme růst a nemusíme tím být utlačováni, utiskováni ani odváděni od sebe.

(Písek, 060323-2.)